

Checklist aanleg nieuwe natte natuur in kader van risico vogelgriep voor pluimveebedrijven

Auteurs: Armin Elbers (Wageningen Bioveterinary Research, Lelystad) en Roy Slaterus (Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen).

29 september 2022

Inleiding

De Nederlandse pluimveesector is de afgelopen jaren regelmatig getroffen door besmetting van pluimveestallen met het vogelgriepvirus. Wilde watervogels worden beschouwd als het natuurlijke reservoir van vogelgriepvirussen. Sinds 2014 hebben wij in Nederland te maken met de aanvoer van de ziekmakende vorm van vogelgriep (hoogpathogene vogelgriep = HPAI) bij trekvogels die op gezamenlijke broedgronden besmet zijn geraakt door contact met besmette wilde watervogels uit Azië. Deze trekvogels kunnen de omgeving rondom Nederlandse pluimveebedrijven contamineren met hun uitwerpselen, bij besmette watervogels bevatten deze namelijk een substantiële hoeveelheid virus. In het vogelgriepseizoen is normaliter geen direct contact mogelijk tussen besmette wilde watervogels en pluimvee vanwege de ophokplicht, waarbij alle professioneel gehouden pluimvee verplicht in de stallen blijft en hobbydierhouders het pluimvee dienen af te schermen. Hoe het virus vanuit een gecontamineerde omgeving in de buurt van pluimveestallen dan toch in die pluimveestallen terecht komt is echter nog steeds onduidelijk en onderwerp van onderzoek. Nieuw te ontwikkelen natte natuurgebieden kunnen aantrekkelijk zijn voor deze watervogels. Daardoor is er mogelijk een verhoogde kans aanwezig dat vogelgriepvirus wordt geïntroduceerd bij pluimvee op pluimveebedrijven die in de omgeving liggen van het nieuw te ontwikkelen natte natuurgebied.

Meer weten over vogelgriep? Raadpleeg dan de factsheet vogelgriep [<https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/bioveterinary-research/dierziekten/virusziekten/vogelgriep-in-nederland-2/actuele-situatie-1.htm>].

Daarom hebben WBVR en Sovon in opdracht van AVINED een checklist ontwikkeld voor lokale en regionale overheden als hulpmiddel voor het uitvoeren van een gebiedsinventarisatie en risico-analyse bij de ontwikkeling van nieuwe natte natuur.

Uitbraken van HPAI op pluimveebedrijven in Nederland sinds 2014 laten zien dat deze met name (maar niet uitsluitend) plaats vinden in waterrijke gebieden met hoge dichtheden aan wilde watervogels. Recent onderzoek van Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) heeft laten zien dat de aanwezigheid van waterwegen en grasland op zeer korte afstand van pluimveestallen de kans vergroot dat op pluimveebedrijven pluimvee besmet kan raken met HPAI virus. Sloten, vaarten en plassen vormen een aantrekkelijke leefomgeving voor bepaalde soorten wilde watervogels. Grasland is een belangrijke voedselbron voor sommige wilde watervogels, oogstresten van landbouwgewassen eveneens. Naarmate de afstand van het pluimveebedrijf tot bos korter is, neemt het HPAI-introductierisico af; deze associatie heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat nabijheid van bos in tegenstelling tot open landbouwgronden minder aantrekkelijk is als habitat is voor de meeste wilde watervogels.

Bij de aanleg van nieuwe natte natuur in de omgeving van pluimveebedrijven spelen bovenstaande aspecten daarom een belangrijke rol. Of, en in welke mate, de aanleg van nieuwe natte natuur een verhoging van de kans op het introduceren van vogelgriepvirus bij pluimvee op pluimveebedrijven kan veroorzaken, hangt van verschillende elementen af. Het uitvoeren van een gebiedsinventarisatie en risicoanalyse, van een beoogd (nieuw) nat natuurgebied, zet deze elementen gestructureerd op een rij.

Bijgaande checklist zet benodigde stappen op een rij, zodat bij de ontwikkeling van nieuwe natte natuur een mogelijke substantiële verhoging van het risico van introductie van vogelgriep op pluimveebedrijven in het gebied in het afwegingskader mee kan worden genomen.

1. Bij plannen door provincie/gemeenten voor realisatie van (nieuwe) natte natuur wordt aanbevolen om contact te zoeken met de nationale vertegenwoordiging van de pluimveesector (AVINED) en/of lokale/regionale vertegenwoordiging vanuit LTO/NOP en NVP #.
2. Bij openbare voorlichting (b.v. bijeenkomst op gemeentehuis) vanuit de gemeenten/provincies, vertegenwoordiging van de pluimveesector uitnodigen om een breed draagvlak te bereiken #.
3. In het conceptplan van de realisatie van nieuwe natte natuur in ieder geval aangeven: begrenzing van het plangebied, kenmerken van de voorgenomen ruimtelijke ingreep. In samenspraak met de pluimveesector kan daarna de ligging van actieve pluimveebedrijven t.o.v. het plangebied worden aangegeven.
4. Afstand van het dichtstbijzijnde commerciële pluimveebedrijf tot het nieuw te ontwikkelen natte natuurgebied kan een overweging zijn om wel of niet een gebiedsinventarisatie en risicoanalyse uit te laten voeren door de projectorganisatie/gemeente waarin de nieuwe natte natuur wordt ontwikkeld. Het is moeilijk om een exacte afstand als grens aan te geven. Op basis van eerder onderzoek naar introductierisico's van HPAI virus op pluimveebedrijven wordt een gebiedsinventarisatie en risicoanalyse aanbevolen indien het dichtstbijzijnde pluimveebedrijf op 500-1000 m gelegen is van het ontwikkelingsgebied (zie punt 5).
5. Voor het laten uitvoeren van bovengenoemde gebiedsinventarisatie en risicoanalyse worden kennisorganisaties uitgenodigd met ervaring op het gebied van risicoafwegingen rondom vogelgriep en ecologie van wilde watervogels. Vergelijkbare studies zijn eerder uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland in Nijmegen en Wageningen Bioveterinary Research in Lelystad.

Hierbij wordt opnieuw geadviseerd om de pluimveesector ook bij deze stap actief te betrekken #.

6. Een risicoanalyse naar het risico op introductie van HPAI bij pluimvee op pluimveebedrijven in een nieuw te ontwikkelen natte natuurgebied neemt mee:
 - a. Aanwezigheid van open, stilstaand water (plassen) en stromend water (rivier, nevengeul, beek) in de huidige situatie en in de toekomstige situatie op basis van planontwikkeling conform het voorontwerp. Aanwezigheid van grasland/gebieden met geschikte foerageerlocaties voor watervogels.
 - b. Inventarisatie van de aanwezige pluimveebedrijven in een straal van 10 km rond het ontwikkelingsgebied: type pluimveebedrijf; afstand tot nieuw te ontwikkelen gebied; UBN (uniek bedrijfsnummer) zodat er een koppeling gemaakt kan worden met data bij WBVR over optreden van vogelgriepintroducties (LPAI subtype H5 en H7, en HPAI) op de pluimveebedrijven.
 - c. Inventarisatie van historische besmettingen van LPAI subtype H5 en H7 en HPAI op pluimveebedrijven in een straal van 10 km rond het ontwikkelingsgebied.
 - d. Inventarisatie van huidig voorkomen (dichtheid) van wilde watervogels in het ontwikkelingsgebied: aanwezigheid van wilde vogels/trekvogels in de vogelgriep-risicoperiode (okt-mrt) in het gebied (straal van 10km rond ontwikkelingsgebied) door een aantal systematische vogeltellingen (één telling per maand).

LTO Nederland (<https://www.lto.nl/over-lto/contact/>): LTO Noord (noordelijke provincies, incl. Utrecht en Zuid-Holland) > info@ltonoord.nl, LTONoord.nl | ZLTO (zuidelijke provincies) > info@zlto.nl, zlto.nl | lltb Limburg > info@lltb.nl, lltb.nl
| **Nederlandse Vakbond Pluimveehouders (NVP)**: info@nvpluimveehouders.nl, nvpluimveehouders.nl/ | **AVINED**: info@avined.nl, avined.nl

- e. Inschatting van het voorkomen van wilde watervogels in de toekomstige situatie; expert mening op basis van het voorontwerp en ervaring in vergelijkbare planontwikkeling elders in Nederland.
- f. Expert inschatting van de veranderingen van het besmettingsrisico door de beoogde ontwikkelingen op de locatie, o.a. door confrontatie van huidige en te verwachten dichtheden van watervogels met historische data van HPAI besmettingen in relatie tot dichtheden risicosoorten.